

İÇ ANADOLU BÖLGESİ DÜZ DOKUMA YAYGILARDAKİ FİĞÜRLÜ BEZEMELERİN İNCELENMESİ

AN ANALYSIS OF ORNAMENTAL FIGURES IN PLAIN WOVEN RUGS OF THE CENTRAL ANATOLIA REGION

Hatice Feriha AKPINARLI*

Arzu ARSLAN**

ÖZ: Dokuma tekniklerinden biri olan düz kirkitli dokumalar insanların yaşamları boyunca hem süsleme hem de çeşitli ihtiyaçları karşılama amacına hizmet etmiştir. Düz kirkitli dokuma türleri; kilim, cicim, zili ve sumaktır. Bu dokumalar üzerinde yer alan birbirlerinden farklı motifler birçok duygunun, düşüncenin ve coğrafi yaşantının ifade edilmesini sağlamıştır. Bu araştırmanın amacı, İç Anadolu Bölgesi düz kirkitli dokumalarda süsleme ve bezeme amaçlı kullanılan figürlü motiflerin özelliklerini tespit etmektir. Herhangi bir yüzeyi süslemek amacıyla boyalı, boyasız, düz veya kabartmalı olarak yapılan güzel biçimler bezeme olarak adlandırılmaktadır. İç Anadolu Bölgesi'ne ait yazılı kaynaklardan ulaşılabilen, farklı motif özelliği taşıyan 15 adet düz dokuma yaygı, ilgili araştırma kapsamında örneklem olarak alınmıştır. Araştırma esnasında düz dokumalarla ilgili elde edilen verilerinden bilgi formları oluşturulmuştur. Düz dokumalar üzerindeki her bir bezeme incelenmiş ve değerlendirilmiştir. İncelenen düz dokuma yaygılarında 12 adet figürlü motif saptanmıştır. En yoğun koçboynuzu (koçbaşı) motifi olduğu, bunu çengelli kurtağzı motifinin takip ettiği tespit edilmiştir. Ayrıca İç Anadolu Bölgesi düz dokuma yaygılarının en çok kilim tekniği ile üretildiği belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Düz dokuma yaygı, figürlü bezeme, motif, sembol, kilim.

ABSTRACT: Plain weaving with kirkit one of the weaving techniques, have served the purpose of decorating and various needs of the people throughout their lives. Types of plain weaving with kirkit are rug, cicim, zili and sumak. The different motifs on these weavings express many feelings, thoughts and lifestyle in the geographical region. The aim of this research is to determine the characteristics of the motifs used for decorating and ornamenting plain weaving with kirkit in the Central Anatolia Region. The beautiful forms made painted, unpainted, plain or embossed to decorate any surface are called ornament. Fifteen plain woven rugs with different motifs described in the written sources of the Central Anatolia Region, were taken as a sample for this study. During the research, information forms were formed from the data obtained regarding the plain weaving. Each bezeme on the plain weaving was examined and evaluated. Twelve motifs of figures were found in plain weaving samples examined. It has been determined that the most frequently used motif is ram's horn followed by the Wolf's mouth motif. It has also been found that rugs of Central Anatolia Region were mostly produced with kilim technique.

Keywords: Plain weaving rug, ornament with figures, motifs, symbol, rug.

* Prof. Dr. - Ankara Hacı Bayramı Veli Üniversitesi Sanat ve Tasarım Fakültesi Tekstil Tasarımı ve Üretimi Bölümü/Ankara - feriha@gazi.edu.tr

** Öğr. Gör. - Giresun Üniversitesi Şebinkarahisar Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu/Şebinkarahisar, Giresun - arzu2867@gmail.com

Giriş

Bir toplumsal düzen içerisinde birlikte yaşayan insanların oluşturduğu düşünce, inanç ve dünya algısının sonucu olan, bir topluluğun topluma dönüşmesini sağlayarak sürekliliğini arz eden, kültürün ise en önemli kaynağını oluşturan sanat, halkın geleneksel yaşam tarzının yansımasıdır. Dolayısıyla motif, figür, sembol ve şekiller geçmişin pek çok noktasındaki zihniyet, tutum ve yaşanmışlığın ürünleri olarak değerlendirilmektedir (Karataş, 2013: 8-9).

Yaşamımızın her alanında kullandığımız nesnelere taklit edilmesi ile ortaya çıkan somut şekiller, insanların yaşamlarında bıraktığı izler çerçevesinde soyut şekillere dönüştürülmüştür. Türk halı ve düz dokuma sanatında bezeme amaçlı motif ve desen olarak kullanılan, bütünsel açıdan incelendiğinde pek çok duygunun, düşüncenin ya da yaşanmışlığın kompozisyon şeklinde hikayeleştirilerek ifade edilmesine aracı olmuştur (Karataş, 2013: 10). Bu açıdan değerlendirildiğinde motifler ve semboller en çok tekstil sanatlarından biri olan dokumacılıkta hayat bulmuştur. Etnografik eser kategorisine giren dokumalar özellikle somut verilerin geleceğe aktarılmasında, örnek oluşturması nedeniyle müzelerde sergilenmekte, koleksiyonlarda ise koruma altına alınmaktadır (Kaplanoğlu, 2010: 53).

Türk kültürünün güçlü verilerinden birini oluşturan geleneksel tekstil sanatları içinde el dokumacılığı ayrı bir yere sahiptir. Orta Asya'dan günümüze kadar el dokumacılığı Türklerin en önemli becerileri arasında yerini almış, buldukları her yerde dokumacılığa dair en nadide örnekleri ortaya koymuşlar, zengin bir kompozisyon çeşitliliği de sağlamışlardır (Ortaç, 2010: 140).

Türklerin tarih öncesi dönemlerde süsleme amacıyla kullandıkları ilk bezeme örnekleri çoğunlukla çizgisel motiflerden oluşmaktadır. Bu motifleri topraktan ya da kilden yaptıkları günlük eşyalar üzerinde uygulamışlar ve yine ilkel boylarla renklendirmişlerdir. Yerleşik hayata geçene kadar çadır yaşamındaki Türk boyları kilim ve örtülerini de renkli ipliklerle, basit ve geometrik şekillerle bezemeye özen göstermişlerdir (Kılıçkan, 2015a: 28). Bu motifler Türk kültürünü yansıtan semboller olarak işlenmiştir.

Dilimize Fransızca "symbole"den geçen ve Türk Dil Kurumu sözlüğüne göre "simge" olarak karşılık bulan kelimedenden hareketle "sembolik ifade"; herhangi bir nesnenin ortaya koymuş olduğu ilk anlamının dışında, onu farklı şekilde hatırlatacak ya da anımsatacak biçimde yerine koyma, bağlama, ifadelendirme, şeklinde tanımlanabilir (Karataş, 2013: 3).

Hiç bir değişime uğramadan dilimize giren "motif" ise bir yüzeyi güzelleştirmek amacıyla oluşturulan kompozisyon içindeki en küçük parçaya verilen addır (Karataş, 2013: 2).

Dokumacılıkta, atkı ve çözümden iplikleri ve desen oluşturmak için kullanılan üçüncü bir iplikle yapılan düz dokuma yaygılarda kullanılan motifler; geometrik (üçgen, kare, verev çizgi vb.), bitkisel (ağaç, yaprak, çiçek vb.), figürlü (kuş, akrep, insan, vb.), nesneli (ibrik, cezve, sandık vb.), sembolik (soyut) (sığır sidiği, kuş cırnağı, deve gözü, eli belinde vb.) ve yazılı olarak altı bezeme grubunda incelenebilmektedir (Akpınarlı ve Balkanal, 2012: 184).

Bu araştırmada İç Anadolu Bölgesinde dokunan düz kirkitli dokumalarda kullanılan figürlü bezemelerin özelliklerinin tespit edilmesi amaçlanmıştır. Araştırma tarama yöntemi ile yapılandırılmıştır. Araştırmanın evreni çeşitli kaynaklardan tespit edilen düz dokuma yaygılardır. Örneklem ise figürlü bezemelerin bulunduğu 15 adet düz dokuma yaygıdır. Figürlü bezemeli düz dokuma yaygı örneklerine çeşitli kaynaklardan yansız ve tesadüfi olarak ulaşılmıştır.

Bölgedeki düz dokumalarla ilgili olgusal verilere ve yaygı görsellerine ulaşabilmek için yazılı kaynaklardan literatür taraması yapılmıştır. Literatür taraması sonucunda oluşturulan örneklem grubundan elde edilen yargısal bilgilerin düzenli, doğru ve güvenilir bir şekilde kayıt altına alınması için bilgi formları hazırlanmıştır. Bilgi formları düz dokuma yaygıların; bulunduğu şehir, uygulanan teknik, kullanım alanı, boyutları ve üzerinde bulunan figüratif bezemeleri ortaya koyacak şekilde resimli olarak hazırlanmıştır. Bilgi formlarının değerlendirilmesi sonucunda yörede kullanılan figürlü bezemeler tespit edilmiştir.

Figürlü Bezemelerin Özellikleri

Herhangi bir yüzeyi süslemek amacıyla üzerine boyalı, boyasız, düz ya da kabartmalı olarak şekillerin yerleştirilmesine “bezeme” denir. Bezeme çalışmaları binaların iç ve dış cephelerinde, iç dekorasyonda, çeşitli eşyaların üstüne, değişik araç-gereçlerle yapılmaktadır (Kılıçkan, 2015b: 12). İnsan ve hayvan figürleri Orta Asya’da her dönemde sembolik amaçlarla işlenmiş, atlı-göçebe kültüründen bir inanç sistemi olan Şamanizm’de kozmolojik, astrolojik ve mitolojik simgeler şeklinde kendisini göstermiştir. Avrasya göçebe kültürünün karışımı olan hayvan üslubu, Selçukluların göçebe ruhana da yansımıştır (URL-1).

Fotoğraf 1: Şaman davulu üzerinde figürlü bezeme örnekleri (URL-2; URL-3).

İnsan ve hayvan figürleri İslam sanatında yoğun şekilde olmasa da daha çok mimaride, farklı dönem ve bölgelerde karşımıza çıkmaktadır. İslami sanatta figürlü bezemeler çoğunlukla tablo, kabartma, heykel, taş, mozaik, sıva, fildişi, cam, seramik, metal, ahşap, kumaş, deri ve kâğıt gibi ürünlerin üzerinde karşımıza çıkmaktadır (URL-4). Ancak Türk süsleme sanatı içinde büyük bir yeri olan Hayvan üslubundan doğan figüratif bezeme bazen gerçekçi bazen de stilize edilerek kullanılmıştır. İçinde belli bir estetik kaygıyı da taşıyan bu üslup,son derece hareketli ve güçlü bir kompozisyon içinde karşı tarafa iletilmiştir (Sayın Alsan, 2017: 14).

Figürlü bezemeler, insan ve uzuvları ile hayvan ve uzuvlarından oluşan motiflerdir (Onur Erman, 2010: 50). Örneklem olarak alınan dokumalardaki figürlü bezemeler incelendiğinde “hayvan ve uzuvlarından” ve “insan ve uzuvlarından” oluşan motiflerle karşılaşılmaktadır. Bu nedenle araştırmada figürlü bezemeleri iki grup altında toplamının uygun olduğu düşünülmüştür.

Hayvan ve uzuvlarından oluşan Figürlü bezeme motiflerini şöyle gruplandırabiliriz;

- Mitolojik hayvanlar (Ejderha, Zümrüd-ü Anka (Simurg), Şahmaran, Kilin),
- Zehirli hayvanlar (Akrep, Örümcek, Yılan),
- Su Hayvanları (Kurbağa, Kurbağa ağzı, Balık, Balık pulu, Balık kılçığı),
- Kara Hayvanları (Aslan, Aslan pençesi, Pars figürü, Geyik, Geyik boynuzu, Koç, Koçboynuzu, Boynuz, Devetabanı, Deveboynu, Kurt ağzı, Kedi kulağı)
- Sürüngenler (Sülük, Kaplumbağa, Kırkayak, Top Sülük),
- Uçan Hayvanlar (Kuş, Kartal, Güvercin, Kelebek, Kırangıç, Keklik, Tavus kuşu, Kuğu, Leylek, Horoz-Tavuk) şeklinde sınıflandırılmıştır.

Figürlü bezeme olarak dokumacılıkta yoğun olarak kullanılan hayvan motiflerinin özellikleri şunlardır;

Mitolojik hayvanlardan ejderha (Dragon); kanatlı ve aslanpençeli mitolojik bir hayvan olan ejder, hazinelerin ve gizli eşyaların bekçisidir. Bolluk, bereket ve suyu temsil ettiği için havanın ve suyun hakimidir. Anka kuşu ile olan kavgaları, ilkbahar yağmurlarını temsil ettiği için çoğunlukla stilize bulut şeklinde görselleştirilmiştir(Köklü, 2016: 34-35).

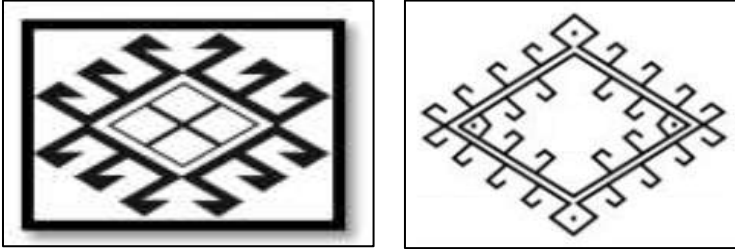
Fotoğraf 2: 15.yy. Ejderha motifli halılar (URL-5); Kırşehir (Vahaboğlu, 2014: 70).

Farsça bir kelime grubu olan “yılanların şahı” anlamına gelen *Şahmaran* (*Şah-ı maran*) hem olumlu hem olumsuz nitelikler yüklenmiş bir sembol olarak karşımıza çıkmaktadır. Yılanın deri değiştirmesi, onun yenilenme ve sonsuzluk bilgisi sahibi olarak algılanmasından dolayı yılan figürü değişim ve sonsuzluğu ifade etmektedir (Köklü, 2016: 34-35).

Zehirli hayvanlardan akrep; insanlar akrep biçiminde takıları veya akrep kuyruğunu üzerlerinde taşıyarak korunduklarına inanmaktadırlar. Dokuma üstüne işlenmiş akrep motifi aynı anlamı taşımasından yanında Orta Asya ve Anadolu Türk kültüründe yer ve toprak ile ilişkilendirilerek kötülüğün sembolü, koruma, acı ve kederi de temsil etmektedir (Aksoy, 2013: 44).

Fotoğraf 3: Akrep motifi Kırşehir (Vahaboğlu,2014:168); Sivas (Doğan Yeşil, 2016: 55).

Fotoğraf 4: Akrep motifi Isparta (Demiral ve Oyman,2016:465) ; Bitlis (Sökmen ve Ölmez, 2016: 6).

Sürüngenlerden kaplumbağa; evini sırtına taşıması ve uzun ömürlü bir hayvan olması sebebiyle Türk inancında kutsal hayvanların arasında yer almaktadır. Tonyukuk Abidelerinde sütun altlarında kullanılmış olan kaplumbağa sembolü,devletin gücünü ve koruyuculuğunu, sonsuzluğu ifade etmenin yanısıra Şaman geleneklerine göre nazara karşı da kullanılan kutsal bir motiftir (Sökmen, 2013: 116).

Kara Hayvanı olan aslan; Türk kültüründe bayrak ve sancakların üstünde aslan başı gücün ve kudretin sembolüdür. Orhun kitabelerinin bulunduğu yerde heykelleri yapılmış olan aslan figürü,bazı destanlarda,destandaki kahramanların yardımcısı olarak da yer almaktadır (Gültepe, 2014: 598).

Fotoğraf 5: Aslan ve kuş motifi Kırşehir (Vahaboğlu,2014:246); Aslan motifi Ağrı (Çetin, 2015: 491).

Uçan hayvanlar sınıfında yer alan kuş, dokumalarda mutluluk, keyif ve sevginin, Anadolu'da farklı yerleşim yerlerinin ya da imparatorlukların, dinsel açıdan gelecekle ilgili bilgi sahibi olma isteğinin sembolüdür. Temsili açıdan güç ve kuvvetin,uzun bir yaşamın,ölünün ruhunun,gurbette yolcusu olanın haber beklediği,anımlarına gelmektedir (Akpınarlı, 2011: 25). Kültürlerde şans sembolü olarak anlamlandırılan kartal,Mısır ve İran kültüründe Güneş Tanrısı; Yunan mitolojisinde Tanrı Zeus'un gücü, zekası ve kutsallığı; Romalılarda ise güç ve otoritenin sembolüdür (Çoban, 2015: 59).

Fotoğraf 6: Kuş motifi Sivas (Doğan Yeşil, 2016: 103); Ağrı (Çetin, 2015: 490).

Hayvan Uzuvarından biri olan koçbaşı ya da Koç Boynuzu motifi, Anadolu kültüründe Ana Tanrıça ile ya da onunla birlikte anılan bu motif bereket, kahramanlık, güç, erkeklik sembolü olup boynuz ise güç ve kuvvet timsali olan erkek ile bağdaştırılmıştır (Sürmeli, 2014: 363). Anadolu'nun farklı yerlerinde Fnuzu adının yanı sıra; "boynuzlu yanış, koçlu yanış, gözlü koç ve koçbaşı" olarak da adlandırılmaktadır (URL-6).

Fotoğraf 7: Koçboynuzu (Koçbaşı) motifi Hakkari (URL-6); Mersin (Özbayır, 2010: 43); Antalya (Ölmez ve Aydoğan, 2008: 923)

Kurt, çevik, hareketli ve güç bir hayvan olan kurt, hayat ve savaş gücünün bir simgesi olarak Türk destan ve efsanelerinde önemli bir yer teşkil etmektedir (Gültepe, 2014: 595-596). Dokumalarda bezeme amaçlı kullanılan bu motife “kurt izi, kurt ağzı” adı da verilmektedir. Anadolu’da güç, kuvvet, bereket ve iyilik anlamlarının simgesidir (Ateşok, 2014: 29).

İnsan ve uzuvlarından oluşan Figürlü bezeme; tarih öncesi çağlardan başlayarak günümüze kadar dokumalarda işlenen bezeme konularıdır. İnsan figürü betimlemeleri farklı zamanlarda, farklı toplumların sanatlarında, farklı anlayışlarla işlenmiştir. Sanatsal ifadenin dışavurumu günümüze kadar büyük değişiklikler göstermiş olsa da insan ögesi bu dışavurumun en öncelikli simgesi olmuştur (Onur Erman, 2010: 50).

Bezeme sanatı ile somut bir çıktıya dönüşen insan ve uzuvları ilk olarak Mısır ve Mezopotamya’ya yerleşen kavimler ile ilkel Afrika ve Amerika kabileleri tarafından resimlerle bir durumu yazıya dökmek, anlatmak amacıyla kullanılmıştır (Kılıçkan, 2015a: 44).

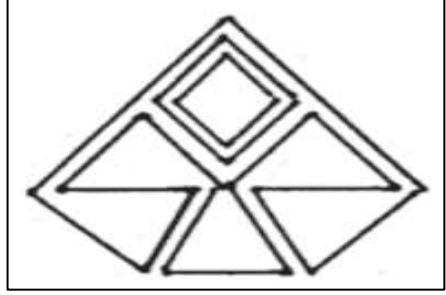
Figürlü bezemelerde insan ve uzuvlarından oluşan motifleri şöyle gruplandırabiliriz;

- Kadın /Erkek figürleri (İnsan, Adam Kadmon, Âdem ve Havva, Amenti sembolizmi, Androjen, Anne, Ata, Bahçivan, Çocuk)
- Soyut figürleri (Cebrail, Cenin, Cin, Deccal, Erinyeler, Gölge),
- İskelet yapısı (kemik, köprücük kemiği)
- İnsan uzuvlarından oluşan motifler (ağız, kol, el, beş parmak) şeklinde sınıflandırılmıştır.

İnsan ve uzuvlarından oluşan ve dokumacılıkta önemli görülen bazı motiflerin özellikleri şunlardır;

Kadın /Erkek figürlerinden İnsan, Anadolu kültüründe ölüm ve doğum döngüsü, ruhun bedeni terketmesi gibi ritüellerin kökeni Şamanizm’e dayanmaktadır. Anadolu’da dokumalarda çok yoğun kullanılan insan figürü, erkek / kız çocuğu olarak tasvir edilmektedir. Bu figürü dokuyan kişinin erkek bir çocuk dilediği, gurbetteki sevdiğini anlattığı ifade edilebilir. Ayrıca bu motif, çalışmanın, yaratıcı aklın, yalın ruh ve yaşamdaki sorunlardan arınmışlığı da belirtir (URL-4).

İnsan uzuvlarından olan Eli belinde motifi; Anadolu'nun farklı yerlerinde "gelin kız", "kâküllü kız", "çocuklu kız" olarak da adlandırılmaktadır. Analık, doğurganlık, mutluluk, neşe, saadet, uğuru simgelemesinin yanında (URL-6) dişiliği, bereket, kısmet, mutluluk ve neşeyi sembolize eder (Çelik,2016:30).

Fotoğraf 8: Elibelinde motifi Mersin (Özbayır, 2010: 39); Elazığ (Aytaç, 2013: 19).

Soyut figürlerden Cebrail, Musevi, Hristiyan ve İslam inancında kendisine "aktarıcılık" niteliği verilen Baş melek Cebrail, ruhçu açıklamaya göre dünyayı sevk ve idare eden en yüksek Yönetici'nin bünyesinde bulunan, iletişimi sağlayan Ruhsal düzeni sağlayan varlıklardan biridir (Salt, 2010: 77).

Duyu organlarından göz,görsel algıyı sembolize eden göz, dışavurum açısından iyi niyetler taşıyabileceği gibi kötü niyetler de taşıyabilir. Bu açıdan zararın, şansızlığın ve hatta ölüme dahi sebep olabilen kötü niyetli bakışların engellenmesi için nazara karşı kullanılan bu motif, özellikle koçboynuzu, eli belinde ve bereket motiflerinin etrafında ya da içinde kullanılmaktadır (URL-4).

Fotoğraf 9: Göz motifi Kırşehir (Vahaboğlu, 2014: 236); İzmir-Bergama (Etikan ve Kılıçarslan, 2012: 108); Erzurum (Etikan ve Kılıçarslan, 2012: 116).

İskelet yapısından Kemik; vücut kemik sisteminin üzerine kurulu olduğundan kemikler vücudun çatısını oluşturmaktadır. Kemik sembolü,

aynı ruh gibi insanın yok olmayan kısmıdır. İnsanın varlığının özü ile, ruhuyla ve ölümsüzlükle ilgilidir. İnsanın yeniden dirilme ya da doğma sürecinde kemikten can bularak tekrar dirileceği manevi düşüncesi ile ilişkilendirilmiştir (Salt, 2010: 207).

İnsan uzuvlarından olan el ve beş parmak motifi, Anadolu’da “Al-i Abâ, Pençe Ten-i Al-i Abâ veya Pençe-i Al-i Abâ” olarak adlandırılan bu motifler beşli anlamına gelen “pençe” ile de ifade edilmektedir. Beş sayısı İslamiyet’te kutsal olduğundan İslam hekimleri önemli eserlerini beş cilt ya da hamse şeklinde yayımlamışlar, ilaç tabletlerinin üstleri ayetler, hadisler ve el motifleri ile basılmıştır. El motifi, Müslüman kadınların en kutsalı olan Fatma Ana’nın elini de sembolize etmektedir (Arslan, 2009: 212). El ve parmak motifi, kuvvet, kudret ve hükmetme gücü ile bereket ve çoğalmayı ifade etmektedir.

İç Anadolu Bölgesi Düz Dokumalardaki Figürlü Bezemelerin Özellikleri

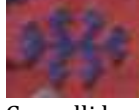

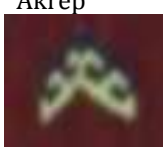
İç Anadolu Bölgesi tarihi ve kültürü bakımından zenginlikler içermektedir. Türk boylarının büyük bir kısmının Orta Anadolu’da yerleşik düzene geçmesinden dolayı dokumacılıkta yoğun yapılmış ve yapılmaktadır. Bu dokumalardan önemli bir kısmını kirkitli düz dokumalar oluşturmaktadır.

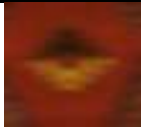

İç Anadolu Bölgesindeki kirkitli düz dokumalardaki figürlü bezemeler ile ilgili görseller Akpınarlı ve diğerleri tarafından (2008) “Çankırı İli El Sanatları”; Ortaç tarafından (2010) “Çankırı Kızılırmak İlçesi Kuzeykışla ve Güneykışla Köyü Kilim Dokumaları”, T.C.Kültür ve Turizm Bakanlığı, Sivas İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü “Sivas Müze Müdürlüğü” ve Hidayetoğlu (2007) “Konya Yöresi Düz Dokuma Yaygıları (Kilim Cicim Zili Sumak)” kaynaklarından temin edilmiştir.

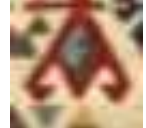

Görsellerle ilgili bilgiler yazılı kaynaklara dayandırılmış, bilgi formları kaynak bilgileri dikkate alınarak oluşturulmuştur. Çalışmada figürlü bezeme açısından incelenen 15 adet düz dokuma yaygılara ait bilgiler ve tespit edilen motifler aşağıda sunulmuştur.

	YAYGI	MOTİF
ÖRNEK NO:1 YÖRE ADI: Çankırı /Kızılırmak (Kuzeykışla köyü) UYGULANAN TEKNİK: Kilim BOYUTLARI: Boy: 239.8 cm / En: 127.12 cm FİGÜRATİF BEZEME: Çengelli kurtağzı, kurtağzı, deveboynu		 Kurtağzı Çengelli kurtağzı Deveboynu

<p>ÖRNEK NO:2 YÖRE ADI: Çankırı /Kızılırmak (Kuzeykişla köyü) UYGULANAN TEKNİK: Kilim BOYUTLARI: Boy: 290 cm / En: 151 cm FİĞÜRATİF BEZEME: Kurtağzı, Çengelli kurtağzı, kaplumbağa</p>		 <p>Çengelli kurtağzı Kurtağzı Kaplumbağa</p>
<p>ÖRNEK NO:3 YÖRE ADI: Çankırı / Kızılırmak (Kuzeykişla köyü) UYGULANAN TEKNİK: Kilim BOYUTLARI: Boy: 239.8 cm / En: 127.12 cm FİĞÜRATİF BEZEME: Eli bögüründe, deveboynu,koçboynuzu, kuş</p>		 <p>Elibögüründe Deveboynu Koçboynuzu Kuş</p>
<p>ÖRNEK NO:4 YÖRE ADI: Çankırı /Kızılırmak (Güneykişla köyü) UYGULANAN TEKNİK: Kilim BOYUTLARI: Boy: 239.8 cm / En: 127.12 cm FİĞÜRATİF BEZEME: Çengelli kurtağzı,kaplumbağa</p>		 <p>Kaplumbağa Çengelli kurtağzı</p>
<p>ÖRNEK NO:5 YÖRE ADI: Çankırı /İl Merkezi UYGULANAN TEKNİK: Kilim BOYUTLARI: Bilinmiyor FİĞÜRATİF BEZEME: Çengelli kurtağzı,deveboynu</p>		 <p>Çengelli kurtağzı Deveboynu</p>

<p>ÖRNEK NO:6 YÖRE ADI: Çankırı / Şabanözü İlçesi UYGULANAN TEKNİK: Kilim BOYUTLARI: Boy:305 cm / En:85cm FİĞÜRATİF BEZEME: Koçboynuzu, Kurtağzı</p>		 <p>Kurtağzı</p> <p>Koçboynuzu</p>
<p>ÖRNEK NO:7 YÖRE ADI: Çankırı /Kızılırmak (Kuzeykışla köyü) UYGULANAN TEKNİK: Kilim BOYUTLARI: Boy:266 cm / En:155cm FİĞÜRATİF BEZEME: Kuş, Çengelli kurtağzı, koçboynuzu,eli böğründe</p>		 <p>Kuş</p> <p>Koçboynuzu</p> <p>Çengelli kurtağzı</p> <p>Eliböğründe</p>
<p>ÖRNEK NO:8 YÖRE ADI: Sivas Altınayla (Güzeloğlan Köyü) UYGULANAN TEKNİK: İlikli Kilim BOYUTLARI: Boy:370 cm / En:180 cm FİĞÜRATİF BEZEME: Canavar ayakları,akrep,deveboynu</p>		 <p>Akrep</p> <p>Deveboynu</p> <p>Canavar ayağı</p>

<p>ÖRNEK NO:9 YÖRE ADI: Sivas /Şarkışla Sivas Müzesi Etnografik Eser Envanteri UYGULANAN TEKNİK: Atkı yüzlü kilim BOYUTLARI: Boy:440 cm / En:180 cm FİĞÜRATİF BEZEME: Kartal cırnağı</p>		 <p>Kartal cırnağı</p>
<p>ÖRNEK NO:10 YÖRE ADI: Sivas /Sivas Müzesi Eski Eser Envanteri UYGULANAN TEKNİK: Kilim BOYUTLARI: Boy:237 cm / En:95cm FİĞÜRATİF BEZEME: Çengelli kurtağı, kelebek, koçboynuzu, deveboynu, canavar ayağı, akrep</p>		 <p>Çengelli kurtağı</p> <p>Kelebek Koçboynuzu</p> <p>Akrep Deveboynu</p> <p>Canavar ayağı</p>
<p>ÖRNEK NO:11 YÖRE ADI: Konya /Karapınar UYGULANAN TEKNİK: Zili BOYUTLARI: Boy:233 cm / En:182cm FİĞÜRATİF BEZEME: Koçbaşı</p>		 <p>Koçbaşı</p>

<p>ÖRNEK NO:12 YÖRE ADI: Konya /Karapınar UYGULANAN TEKNİK: Zili BOYUTLARI: Boy:182 cm / En:120cm FİĞÜRATİF BEZEME: Koçbaşı,göz</p>		 <p>Koçbaşı</p> <p>Göz</p>
<p>ÖRNEK NO:13 YÖRE ADI: Konya /Hotamış UYGULANAN TEKNİK: Kilim BOYUTLARI: Bilinmiyor FİĞÜRATİF BEZEME: Stilize akrep,çengelli kurtağzı,koçboynuzu</p>		 <p>Stilize akrep</p> <p>Koçboynuzu</p> <p>Çengelli kurtağzı</p>
<p>ÖRNEK NO:14 YÖRE ADI: Konya/ Meliha Yalama Evi, Kuzukuyusu - Ereğli UYGULANAN TEKNİK: İlikli kilim, sarma kontur, eğri atkılı kilim tekniklerinin karışımı teknik BOYUTLARI: Boy:426 cm / En:168c FİĞÜRATİF BEZEME: Koçboynuzu, Çengelli kurtağzı,akrep</p>		 <p>Koçboynuzu</p> <p>Çengelli kurtağzı</p> <p>Akrep</p>

<p>ÖRNEK NO:15 YÖRE ADI: Konya / Yenikuyu Cami -Karapınar UYGULANAN TEKNİK: İlikli kilim, eğri atkılı kontur, sarma kontur BOYUTLARI: Boy:380 cm / En:80+82cm FİĞÜRATİF BEZEME: Koçboynuzu</p>		 <p>Koçboynuzu</p>
---	---	---

İllere göre incelenen 15 adet düz dokuma yaygıda kullanılan dokuma tekniği ve tespit edilen motifler tablo şeklinde aşağıda sunulmuştur.

Tablo 1: İllere göre dokuma tekniği- figürlü bezemeler ve dağılımı.

ÖRNEK NO	ŞEHİRLER	DOKUMA TEKNİĞİ		ZEHİRLİ HAYVANLAR	UÇAN HAYVANLAR		KARA HAYVANLARI	HAYVAN UZUVLARINDAN OLUŞAN FİĞÜRLER					İNSAN VE UZUVLARINDAN OLUŞAN FİĞÜRLER		TOPLAM	
		Kilim	Zili		Akrep	Kelebek		Kuş	Kaplumbağa	Canavar ayağı	Çengelli kurtağı	Deveboynu	Kartal cırnağı	Kurtağı		Koçboynuzu
1	Çankırı	x							x	x		x				3
2	Çankırı	x					x		x			x				3
3	Çankırı	x				x				x			x	x		4
4	Çankırı	x					x		x							2
5	Çankırı	x							x	x						2
6	Çankırı	x										x	x			2
7	Çankırı	x				x			x				x	x		4
1	Sivas	x		x				x		x						3
2	Sivas	x									x					1
3	Sivas	x		x	x			x	x	x			x			6
1	Konya		x										x			1
2	Konya		x										x		x	2
3	Konya	x		x					x				x			3
4	Konya	x		x					x				x			3
5	Konya	x											x			1
15	Toplam	13	2	4	1	2	2	2	8	5	1	3	9	2	1	40

Tablo 1 incelendiğinde, düz dokuma yaygılar en çok “kilim tekniği” ile üretilmiştir. Kilimlerde “hayvan uzuvları” yoğun olarak kullanılmıştır. Düz dokuma yaygılar üzerinde en çok “Koçboynuzu” (Koçbaşı) motifi kullanıldığı bunu sırasıyla çengelli kurtağzı,deveboynu,akrep,kurtağzı, kuş,kaplumbağa,canavar ayağı,eli böğründe, kelebek,göz,kartal tırnağı motifi takip etmektedir. Bir kilim üzerinde kullanılan motif sayısı en çok 6 farklı figürlü motif ile Sivas ili ,en az bir figürlü motif ile Konya ve Sivas ilidir.

Sonuç

İnsan yaşadığı toplumun kökenlerine geri dönüp baktığında ve onu mercek altına aldığıda, geçmişiyile ilgili en önemli ayrıntıların en gizli köşelerde saklanmış olduğunu fark etmektedir. Varlığını, yaşamını, duygusal birikimlerini, kimi zaman da gücünü etrafına sergileyebilmek için kullandığı bir sembol, motif ya da desen onun mevcudiyetini kanıtlayan en önemli görsel öge olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu öğeler kimi zaman bir bayrakta, kimi zaman bir halı ya da düz dokuma yaygı üstünde varlığını gün yüzüne çıkarmıştır. Yaşanmışlığın en katıksız ürünü olan düz dokumalar, kadının dünyasında kendisini, hislerini, korku ve kaygılarını, birbirinden farklı bezeme türlerini kullanarak en dolaysız şekilde anlattığı tekstil sanatımızdır. Bezeme türlerinden biri olan figürlü bezemeler insan ve uzuvları ile hayvan ve uzuvlarından oluşan motiflerdir. Bu motifler düz dokumalar üzerinde aynı dile, duyguya ve yörelerin özelliklerine cevap olmuştur.

İç Anadolu Bölgesi düz dokuma yaygıları hayvan ve uzuvları açısından değerlendirildiğinde, zehirli hayvanlardan olan “akrep” motifinin kullanılması bölgenin iklim özelliğine bağlanmıştır. Bölgenin güçlü Türk Beylikleri 'ne ev sahipliği yapması devletin gücünü ve koruyuculuğunu ifade eden “kaplumbağa” motifini düz dokumalara taşımıştır. Anadolu'nun sahip olduğu toprakların bereket ve bolluğu ile erkeğin timsali gücü “koçboynuzu” motifi ile anlatılmıştır.

İnsan ve uzuvlarının düz dokuma yaygılarda süsleme amaçlı çok kullanılmadığı belirlenmiştir. Düz dokumalarda dişiliği , doğurganlık ve üremeyi temsil eden “Eli belinde” motifi ile nazarı ve kötü gözü temsil eden “göz” motifi, kadını simgeleyen, kadınla eşleşen en temel motiflerdir.

Düz dokuma yaygılar üzerinde hayat bulan motiflerin tespit edilerek gün yüzüne çıkartılması, bir toplumun kültürel özelliklerinin yaşatılmasını ve yeni kuşaklara aktarılmasını sağlayan en temel unsurlardır. Kültürel mirasımızı bıraktığımız gelecek nesillerin, sanatsal ürün değerinde olan bu eserleri korumaları önemlidir. Üretildikleri dönemler dikkate alındığında, motiflerle anlatılmak istenen yaşam gerçeklerini, coğrafyayı, hüznüleri ve beklentileri değişime uğratmadan yeni ve modern tasarımlarda kullanarak geçmişin her daim hayatta kalmasını sağlayacaklardır. Bu hassasiyet, aynı zamanda disiplinler arası çalışmalarda bilgi kirliliğinin de önüne geçilmesine yardımcı olacaktır.

KAYNAKÇA

Yazılı Kaynaklar

- AKPINARLI, Hatice Feriha ve diğerkleri (2008). *Çankırı İli El Sanatları, Gazi Üniversitesi: Bilimsel Araştırma Projesi, Ankara.*
- AKPINARLI, Hatice Feriha (2011). "Osmanlı Dokumalarında Kuş Motifinin İncelenmesi". *CİEPO-18 Erken-Osmanlı ve Osmanlı Araştırmaları, Uluslararası Komitesi-15. 25-30 Ağustos 2008*, s. 23-36, Edirne: Trakya Üniversitesi Balkan Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- AKPINARLI, Hatice Feriha - BALKANAL, Zeynep (2012). "16-18. Yüzyıllarda İstanbul'da Üretilen Kumaşlarda Bitkisel Bezemelerin İncelenmesi". *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, S. 10, s. 179-209.
- AKSOY, Hacice (2013). *Siirt Yöresi Düz Dokumaları*, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- ARSLAN, Muhammet (2009). "İğdir - Karakoyunlu'da El Motifli Mezar Taşları". *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 40, s. 209-232.
- ATEŞOK, Ebru (2014). "Karakeçili İlçesinde Dokunan Kilimlerin Geleneksel Motif Özellikleri". *Kalemişi Geleneksel Türk Sanatları Dergisi*, 1(3), s. 23-38.
- AYTAÇ, İsmail (2013). "Elazığ Müzesindeki Osmanlı Dönemi Eşik ve Seccade Halıları". *Arış*, S. 9, s. 12-33.
- ÇELİK, Derya (2016). "Kilim Motiflerinin ve Heybe Dokumaların Modern Giysilere Yansımaları". *Selçuk Üniversitesi Sanat ve Tasarım Fakültesi Dergisi*, 1 (1), s. 27-37.
- ÇETİN, Yusuf (2015). "Ağrı İlindeki Mimari Eserlerde ve El Sanatlarında Görülen Figürlü Bezemelerin Türk Figürlü Bezeme Dünyası İçindeki Yeri ve Önemi". *Tarih Okulu Dergisi (TOD)*, Yıl 8, Sayı XXII, s. 475-491.
- ÇOBAN, İbrahim (2015). "Türk İkonografisinde Kartal Motifi ve Çağdaş Türk Resim Sanatına Yansımaları". *İdil*, 4 (16), s. 57-80.
- DEMİRAL, Bayram - OYMAN, Naile Rengin (2016). "İsparta Müzesi'ndeki Düz Dokuma Çuvallar". *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S. 26, s. 458-472.
- DOĞAN YEŞİL, Zeliha (2016). *Sivas İli Divriği İlçesi Avsarıçık Köyü Halılarının İncelenmesi*. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- HİDAYETOĞLU, H. Melek (2007). *Konya Yöresi Düz Dokuma Yaygıları (Kilim Cicim Zili Sumak)*. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- ONUR ERMAN, Deniz (2010). "Türk Seramik Sanatında İnsan Figürü Kullanımının Gelişim Süreci". *Sanat ve Tasarım Dergisi*, S. 6, s. 48-63.
- ETİKAN, Sema ve KILIÇARSLAN, Hande (2012). "Düz Dokumalarda Nazar İnanıcı ve Göz Motifi". *Art-E Dergisi*, S. 10, s. 103-121.
- GÜLTEPE, Necati (2014). *Türk Mitolojisi Yeni Araştırmalar Eşliğinde*. İstanbul: Resse Kitabevi Sahaf.
- KAPLANOĞLU, H. Melek (2010). *Ardahan Yöresi Düz Dokumaları*, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- KARATAŞ, Mustafa (2013). *Türk Dilinde Yanış (Motif) Adları-Anadolu Sahası*. Muğla: Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Yayınları.

- KILIÇKAN, Hüseyin (2015a). *Tarih Boyunca Bezeme Sanatı ve Örnekleri*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- KILIÇKAN, Hüseyin (2015b). *Orta Asya'dan Anadolu'ya Türk Bezeme Sanatı ve Örnekleri*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- KÖKLÜ, Ayça (2016). *Şahmaran - Bir Sahne Uygulamasında Bedensel İfadenin Yorumu*, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Yüksek Lisans Sanat Çalışması Raporu.
- ORTAÇ, Hülya Serpil (2010). "Çankırı Kızılırmak İlçesi Kuzeykişla ve Güneykişla Köyü Kilim Dokumaları". *Millî Folklor*, S. 86, s. 140-148.
- ÖZBAYIR, Naile Şule (2010). *Mersin İli ve Merkez Köylerinde Kirkitli Düz Dokuma Geleneği*. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- ÖLMEZ, Filiz Nurhan - AYDOĞAN, Emel (2008). "Yurtpınar (Antalya) Yöresi Dokumaları", *38. ICANAS Kongresi Bildiriler - Maddi Kültür*, II. Cilt, s. 903-925, Ankara: T. C. Başbakanlık Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Başkanlığı Yayınları.
- SALT, Alparslan (2010). *Semboller*. İstanbul: Ruh ve Madde Yayıncılık.
- SAYIN ALSAN, Şenay (2017). *Türk Mimari Süsleme Sanatında İkonografik Figürler*. Ankara: Gece Kitabevi.
- T.C. KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI, Sivas İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Sivas Müze Müdürlüğü, Sivas.
- SÖKMEN, Sultan (2013). *Bitlis Yöresi El Dokumacılığı*, Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- SÖKMEN, Sultan - ÖLMEZ, Filiz Nurhan (2016). "Bitlis Yöresi Cicim Dokumaları". *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(2), s. 1-22.
- SÜRMEİ, Kader (2014). "Konya Selçuklu Halı Motiflerinin Ekslibrislerde Yorumlanması". *Tarih Okulu Dergisi (TOD)*, Yıl 7, Sayı XVII, s. 359-374.
- VAHABOĞLU, Pelin (2014). *Kırşehir İli El Dokuması Halılarındaki Teknik, Desen Ve Kompozisyon Özelliklerinin İncelenmesi*, Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi

Elektronik Kaynaklar

- URL-1: <https://www.tarihtarih.com/?Syf=26&Syz=380085> (Erişim: 30.07.2017)
- URL-2: <https://tr.pinterest.com/pin/305189312240142413/> (Erişim: 02.03.2018)
- URL-3: <https://tr.pinterest.com/pin/56154326582282454/> (Erişim: 02.03.2018)
- URL-4: <http://www.discoverislamicart.org/exhibitions/ISL/figural/introduction.php> (Erişim: 30.07.2017)
- URL-5: <https://tr.pinterest.com/pin/363454632422007903/> (Erişim: 02.03.2018)
- URL-6: <http://www.hakkarikulturuzturizm.gov.tr/TR,159362/hakkarikulturunde-kullanilan-motifler.html> (Erişim: 05.03.2018)